

ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУРАХ

© Галюк І.Б., 2007

Розглянуто питання активізації інноваційних процесів, показані напрями і методи регулювання та стимулювання інноваційної діяльності на рівні підприємницької структури.

In article the questions of activation of innovation processes are considered, the directions and methods of adjusting and stimulation of innovative activity on level of business structure are shown.

Постановка проблеми

Формування ефективної моделі інноваційного розвитку на сучасному етапі потребує активізації роботи інноваційної сфери. Інноваційні процеси, функцією яких є створення основи для соціально-економічного розвитку, постійно ускладнюються через прогресуючу динаміку світового науково-технічного розвитку, обмеженість ресурсів та уповільнення темпів інноваційного реагування. За таких умов особливого значення набуває проблема формування середовища, сприятливого для активізації інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Тематика інноваційного розвитку становить інтерес багатьох науковців до вдосконалення управління інноваційними процесами на всіх рівнях національної економіки. Теоретичні і практичні аспекти інноваційного розвитку та управління інноваційною сферою знайшли відображення в працях вітчизняних вчених-економістів В. Александрової, Г. Андрощука, Ю. Бажала, Л. Безчасного, В. Гейця, М. Данька, Г. Добрава, О. Лапко, Б. Малицького, А. Пересади, В. Соловйова, Л. Федулової, В. Мельника та інших, а також зарубіжних вчених – Й. Шумпетера, Б. Санто, Б. Твісса, Р. Солю, С. Тоффлера, В. Хартмана, С. Фрімена, Г. Менша, Б. Гамаюнова, С. Глазьєва, А. Казанцева. Однак проблеми формування належних умов реалізації інноваційних процесів та напрями їх вирішення в Україні ще не знайшли належного висвітлення.

Постановка цілей

Світовий досвід доводить, що в межах інноваційних формувань типу інноваційних центрів, інкубаторів, технопарків, технополісів, ймовірність успішного результату реалізації інноваційного проекту є значно вищою, аніж у структурах, які не є спеціалізованими в цій сфері діяльності. У той же час в межах інноваційних структур повинні бути забезпечені організаційні та економічні засади реалізації інноваційних процесів. Отже, метою статті є вивчення специфіки реалізації інноваційних процесів у спеціалізованих інноваційних структурах.

Виклад основного матеріалу

Економічні умови реалізації інноваційного процесу передбачають, насамперед, можливості його фінансування. Для реалізації інноваційного процесу можна використовувати такі джерела фінансування: власні кошти, позичені та залучені.

Оптимальним є варіант кооперації та “розподілу ролей”: за рахунок державних коштів фінансуються початкові етапи роботи, надалі “естафета” передається самим інноваційним структурам.

Пропонуємо розглянути ситуацію фінансування діяльності інноваційних структур за рахунок державних коштів з наступних позицій. З одного боку, це вагома підтримка та забезпечення основи для подальшого розвитку структури. З іншого, покладання на державну підтримку призводить до того, що не відбувається активного пошуку та залучення інших джерел фінансування. Тому в разі припинення державних дотацій діяльність структури просто припиняється.

Доцільним, на нашу думку, є стимулювання з боку держави процесу залучення коштів для ведення діяльності. Для цього необхідно послідовно розглянути всі етапи інноваційного процесу.

На етапі фундаментальних розробок основним джерелом фінансування, як правило, є бюджетні кошти. Держава фінансує ті проекти, які мають стратегічне значення для розвитку окремого регіону чи держави загалом. Вкладаючи кошти у інноваційний проект, уряд сподівається повернути їх у вигляді бюджетних надходжень від діяльності технопарку та за рахунок новостворених робочих місць. Цей етап практично не фінансується інвесторами з огляду на можливий ризик неповернення коштів. Адаже не завжди результат фундаментальних досліджень переростає у нову технологію чи продукт. Тому краще, якщо цей етап інноваційного процесу майже на 95 % фінансується державою.

На етапі прикладних досліджень до реалізації інноваційного процесу необхідно долучати кошти з інших джерел фінансування. На цей момент певна робота вже зроблена і отримані початкові результати досліджень. Власне ці результати і можна використовувати як підставу для залучення коштів. Частка державного фінансування прикладних досліджень залишається достатньо високою. Але на цьому етапі доцільним є використання „змішаного” фінансування розробки, тобто поєднання державних та залучених коштів.

Етап дослідно-конструкторських робіт може фінансуватись повністю за рахунок власних та залучених. Але рівень невизначеності є ще досить високим. Частка фінансування за рахунок державних коштів є бажана на конкретному етапі і як гарант для залучення зовнішніх інвесторів. Участь держави у фінансуванні проекту демонструє її зацікавленість в остаточних результатах роботи. На цьому етапі інноваційні розробки починають привертати увагу потенційних інвесторів. Підприємства починають вкладати кошти у проект за допомогою укладання договорів.

Виробництво продукції інноваційного характеру можна забезпечити фінансуванням за рахунок коштів інноваційної структури та коштів зацікавлених інвесторів чи замовників. Дохід від реалізації товарів-новінок слугує джерелом поповнення оборотних засобів інноваційної структури.

У разі успіху інноваційного товару на ринку сума виручки від його реалізації покриває всі понесені до цього моменту затрати. Величина доходу може в кілька разів перевищувати затрати. І це є нормальним явищем. Адаже інноваційний процес – це процес розумного ризику, який має бути відповідно винагороджений.

Як бачимо, подана схема фінансування передбачає момент залучення додаткових коштів вже на другому етапі інноваційного процесу. І якщо на початковому етапі процесу весь ризик лягав на державу, то на подальших етапах ризик справи ділиться між державою та власне інноваційною структурою. Таке розташування сил сприяє активізації цільового пошуку інвестиційних коштів під реалізацію проекту вже на перших стадіях його здійснення, постійному аналізу та контролю як використання коштів, так і результатів виконаної роботи.

Згідно з Законами України “Про державний бюджет України” за 2003–2005 рр., пільги, передбачені для інноваційних підприємств, були тимчасово зняті, а тепер відмінені. На сьогодні прийнято мораторій на використання пільгового оподаткування результатів інноваційних процесів, які реалізуються в межах інноваційних структур. Це пояснюється збільшенням складової соціального забезпечення у прийнятому бюджеті України на 2005 рік. Прийнятий рівень фінансування науково-технічної діяльності не забезпечує можливості застосування пільг у оподаткуванні діяльності інноваційних структур, що призведе до сповільнення їх розвитку. У майбутньому актуальність питання активізації роботи інноваційних структур зростає. Але відновлення позицій, які досягнуті у розвитку інноваційної інфраструктури та активізації інноваційної діяльності загалом, буде ускладненим. Державне стимулювання розвитку інноваційних структур має бути посиленним. Ефективність стимулювання можна забезпечувати на основі використання послідовності заходів, які мають протяжність в часі, диференційовані залежно від стадії реалізації проекту та його перспективності. Не менш важливою складовою системи економічного стимулювання має бути матеріальна зацікавленість виконавців проектів.

На рівні інноваційної структури ефективність економічних умов діяльності визначається можливостями фінансування її діяльності та ступенем зацікавленості персоналу в їх реалізації. Економічні умови реалізації інноваційних процесів визначаються, по-перше, можливостями їх фінансування. Для розв’язання цього завдання запропоновано систему поетапного фінансування з переважаючою часткою державних коштів на стартових етапах процесу з поступовим залученням коштів з інших джерел. Для стимулювання цільового пошуку інвесторів пропонується встановлення допустимого нормативу державних коштів на кожній стадії проекту. По-друге, використання

пільгових режимів реалізації інноваційних процесів дає змогу істотно збільшити грошовий потік фінансування діяльності інноваційних структур та збільшує варіативність формування ціни на результати інноваційних процесів.

Поетапний розгляд реалізації інноваційного процесу дозволяє виділити такі особливості економічного стимулювання на кожній стадії:

1. Стадії науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт є досить затратними без відповідної фінансової віддачі на цих етапах. У той же час виконання названих етапів потребує залучення спеціалістів із високим кваліфікаційним рівнем і забезпечення відповідно високого рівня їх заробітної плати. На цих етапах економічне стимулювання має спрямовуватись більшою мірою на стимулювання виконавців названих проектних стадій. В умовах обмеженості бюджетних коштів на фінансування інноваційної діяльності основу стимулювання може становити державна дотація в розмірі суми нарахувань на заробітну плату працівників, зайнятих науковими дослідженнями і розробками. В Україні загальний розмір нарахувань, згідно з чинним законодавством, становить 36,8 % від нарахованої заробітної плати. Оскільки сплата нарахувань на заробітну плату працівників є обов'язком підприємства, то його зацікавленість у зростанні оплати праці є мінімальна. Звільнення від сплати нарахувань на заробітну плату науковців, зайнятих у реалізації початкових стадій інноваційного проекту, створює внутрішнє джерело зростання рівня оплати праці.

Під час реалізації інноваційного проекту особливого значення набирає податок на додану вартість (ПДВ), суть якого полягає в оподаткуванні новоствореної вартості. Початкові етапи інноваційних проектів характеризуються високим рівнем невизначеності результатів, а отже, і високим ступенем ризику. На наш погляд, для інноваційних проектів, які забезпечують реалізацію пріоритетних напрямків науково-технічного розвитку, необхідно застосовувати нульову ставку ПДВ. Використання такого підходу дозволяє отримувати податковий кредит, що дорівнює сумі ПДВ, яка мала бути перерахована в бюджет. У той же час інноваційна структура може відшкодувати ПДВ під час закупівлі ресурсів, необхідних для реалізації проекту. Отже, внутрішні резерви фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності збільшуються на суму податкового кредиту, а етапи проведення наукових досліджень та розробок будуть економічно привабливіші для їх виконавців і менш фінансово напруженими.

1. Етап дослідного виробництва супроводжується зростанням матеріальних затрат. У той же час ризикованість проекту є ще досить високою. На цьому етапі використання нульової ставки ПДВ та можливість зарахування податку з прибутку на спеціальний рахунок інноваційної структури дає змогу створити внутрішнє джерело фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності за рахунок збільшення фінансового потоку технопарку.

2. Етап виробництва характеризується високим рівнем матеріальних затрат. Важливим моментом цієї стадії реалізації інноваційного проекту є визначення рівня ціни інноваційної розробки. Цей момент є важливим не лише на етапі продажу, але і для можливості подальшого регулювання ціни, враховуючи зміни кон'юнктури ринку, морального старіння виробу, тенденції попиту та зміну величини затрат.

Існують різні методи визначення ціни на суспільні товари, але вони не повною мірою враховують ті специфічні властивості, якими володіють продукти інноваційного характеру. Встановлений рівень ціни повинен бути прийнятний як для виробника, так і для споживача.

Використання нульової ставки ПДВ дає змогу істотно знизити рівень ціни, що є важливо на момент виходу нової продукції на ринок. Отже, система пільгового оподаткування дає не лише фінансову користь, але й сприяє веденню маркетингової політики виходу товару-новинки на ринок.

Під час використання нульової ставки ПДВ щодо інноваційних проектів за пріоритетними напрямками науково-технічного розвитку, інноваційна структура отримує варіативність під час ціноутворення на результати інноваційного проекту, а відповідно, і формування грошових потоків.

Для розподілу податкового навантаження між державним і місцевими бюджетами необхідно використовувати послідовну зміну пільг в оподаткуванні. Такі податки, як ПДВ і податок з прибутку, є податками державного рівня. Їх використання доцільне на початкових стадіях реалізації проектів, коли рівень невизначеності є досить високим. На етапі промислового використання результатів інноваційних проектів доцільно центр навантаження податкового тягаря змістити в бік місцевих бюджетів. Цей період характеризується інтенсивністю просування інноваційного продукту на ринок. У той же час кількість зайнятих в процесі людей збільшується. На цьому етапі інноваційна структура може отримувати пільги у сплаті таких місцевих податків, як податку з реклами і комунального податку. Види та розмір пільг на кожному етапі реалізації інноваційних проектів

мають бути диференційовані залежно від перспективності та масштабності проекту. Отже, загальний розмір податкових пільг є досить значним і, у той же час, розподілений між різними центрами податкового навантаження.

Висновки

Практичне використання пільг під час реалізації інноваційних проектів дає змогу збільшити потік фінансування подальшої діяльності. Отже, розширюється спектр державної фінансової підтримки інноваційних структур.

Запропонована схема економічного стимулювання активності інноваційних структур має протяжність у часі (пільги, що забезпечуються на державному рівні, замінюються пільгами зі сплати місцевих податків, які надалі міняються), передбачає зміну рівнів економічного стимулювання, що зменшує навантаження відповідних центрів стимулювання, і передбачає диференціацію пільг залежно від прогресивності розробки.

Отже, на рівні інноваційної структури ефективність економічних умов діяльності визначається можливостями фінансування її діяльності та ступенем зацікавленості персоналу в їх реалізації. Економічні умови реалізації інноваційних процесів визначаються, по-перше, можливостями їх фінансування. Для розв'язання цього завдання запропоновано систему поетапного фінансування з переважаючою часткою державних коштів на стартових етапах процесу з поступовим залученням коштів з інших джерел. Для стимулювання цільового пошуку інвесторів пропонується встановлення допустимого нормативу державних коштів на кожній стадії проекту. По-друге, використання пільгових режимів реалізації інноваційних процесів дозволяє істотно збільшити грошовий потік фінансування діяльності інноваційних структур та збільшує варіативність формування ціни на результати інноваційних процесів.

Перспективи подальших досліджень

Питання формування економічних засад реалізації інноваційних процесів є багатоаспектними, їх вирішення може забезпечуватись різноманітними підходами. Однак оптимізація загальної системи управління інноваційними процесами ще потребує уточнень та створення методологічної бази регулювання ними.

1. Бажал Ю.М., Александрова В.П., Данько М.С., Яковлев В.А., Щедріна Т.І. *Інноваційні фактори економічного зростання: Наук. доп. / НАН України; Інститут економічного прогнозування.* – К., 1999. – 51 с. 2. Безчасний Л.К., Мельник В.П., Білоцерківець О.Г. та ін. *Інноваційна складова економічного розвитку / НАН України; Інститут економіки / Л.К. Безчасний (відп. ред.).* – К., 2000. – 262 с. 3. Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К. та ін. *Інноваційна стратегія українських реформ.* – К.: Знання України, 2002. – 336 с. 4. *Закони України “Про державний бюджет України” за 2003–2005 рр.* 5. Ілляшенко С.М., Прокопенко О.В., Мельник Л.Г. та ін. *Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці / С.М. Ілляшенко (заг. ред.).* – Суми: Університетська книга, 2005. – 582 с. 6. *Інноваційний фактор сталого розвитку економічного зростання: Зб. наук. пр. / Інститут економіки НАН України / Л.К. Безчасний (відп. ред.).* – К., 2002. – 128 с. 7. Маліцький Б.А., Попович О.С., Соловійов В.П. та ін. *Обґрунтування інноваційної моделі структурної перебудови економіки України / НАН України; Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва.* – К : ЦДПІН НАН України, 2005. – 65 с. 8. Федулова Л.І., Александрова В.П., Бажал Ю.М. та ін. *Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / НАН України; Інститут економічного прогнозування / Л.І. Федулова (ред.).* – К.: Основа, 2005. – 550 с.